

Flygvapnets flygflottiljer:

F 3, 3. flygkåren, Kungl Östgöta flygflottilj

Vacker bild på FVM S 1 nr 3226, som användes på F 3 under åren 1927 till 1928. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Av LENNART ANDERSSON

Malmslätt, nära Linköping, hade sedan 1913 varit arméflygets huvudbas och då flygvapnet bildades 1926 flyttade 3. flygkåren (F 3) in i I 4:s och I 5:s övergivna läger där. Centrala Flygverkstaden i Malmslätt (CFM), tidigare Flygkompaniets verkstäder på Malmen (FVM), behöll den del av fältet som tillhört arméns flygkompani, medan resten reserverades för F 3. En ny hangar byggdes, men många av kårens flygplan förvarades vid denna tid nedmonterade. Chef var från början

Flygvapnets enda exemplar av Sk 8 Skolfalken tillfördes F 3 i juni 1936 och var kvar i tjänst till 1938. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Emil Björnberg och han efterträddes 1932 av Axel Gyllenkrok. F 3 hade armésamverkan som huvuduppgift.

Flygkåren övertog en mängd olika flygplan från armén, bland annat 16 stycken E 1 Dront (Ö 4), två E 2 Hispano-Dront (A 1), sex FVM S 21 (S 1), fem Fiat BR (B 1 och B 2), tolv Phönixjagare (J 1) och tio Nieuport NiD 29 (J 2). Dessutom fanns följande skol- och övningsflygplan: Tolv Albatros 120 (Sk 1), tio Albatros 160 (Ö 2), elva Tummelisa (Ö 1), en Bristol Fighter (Ö 6), en Gloster Grouse (Ö 3), en Avro 504N (Sk 3A), en Heinkel HD 35

(Sk 5), en Macchi M.7 flygbåt, en FVM J 24B och en Armstrong Witworth Siskin. Typbeteckningarna anges inom parentes, eftersom de inte infördes förrän i juli 1928 och de tre sistnämnda typerna hade då kasserats.

Under 1926 och 1927 levererades från CFM åtta S 25 (S 1) och åtta E 2 (A 1), men samtidigt började F 3 lämna ifrån sig flygplan till F 4 på Frösön och till F 5 i Ljungbyhed och många gamla flygplan kasserades. Flygkårens krigsorganisationen omfattade tre jaktdivisioner, fyra spaningsdivisioner, en jaktflygskola och en flygspanarskola, men antalet flygplan räckte aldrig för att fylla alla dessa förband.

Spanarskola och strids- eller jaktflygskola ordnades varje år, men då jaktkursen från och med 1928 skulle genomföras vid F 5 fick F 3 lämna ifrån sig de sju J 1 och sju J 2 som fanns kvar. Under en period bedrevs även sjöflygning vid F 3. Då flygfält i stort sett saknades i norra delen av landet, var det armésamverkande flyget hänvisat till sjöbasering med flottörer sommardag och skidor eller hjul vintertid. En provisorisk sjöflygstation ordnades vid sjön Roxen strax norr om Linköping och S 1-planen försågs med flottörer. I Karlsborg gjorde F 3 i ordning både ett flygfält och en sjöflygstation.

När Fokker S 6 började levereras 1928 kunde man börja göra sig av med de äldsta flygplanen. S 6 motsvarade versionen Fokker C VE. Fokker C VD, som var tänkt att användas som tvärsigt jaktplan, kallades först J 3, men även de flygplanen fick senare

F 3:s huvudflygplan under 1930-talet: Fokker S 6. Den kunde förses med hjul, flottörer eller skidor och var i tjänst i hela 17 år. Foto i Lennart Anderssons samling.

F 3 fick S 16 Caproni i årsskiftet 1940–41 och lämnade den typen vidare till F 11 när Saab S 17B kom i tjänst 1943. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

typbeteckningen S 6. Denna typ skulle under många år komma att vara F 3:s huvudflygplan. I slutet av 1932 fanns 23 stycken S 6 och detta antal höll sig sedan mer eller mindre konstant till 1938–39, då ett antal maskiner, tidigare utplacerade vid andra flygkårer överlämnades till F 3.

1932 låg jaktflygkursen åter vid F 3 och därför fick flygkåren sju jaktflygplan av typ J 6 Jaktfalk och som lån fyra J 7 Bulldog. Dessa lämnades sedan våren 1933 vidare till F 1, som skulle ta över jaktflygutbildningen. Eftersom S 6 kunde användas som övnings- och sambandsplan hade F 3 länge ganska få skolflygplan tilldelade. I juni 1936 fick man en Sk 8 Skolfalken, i november 1937 en P 1 Sparmannjagare, 1938 två Heinkel Sk 6 och två Sk 9 Moth, och 1939 en ASJA Ö 9 och en Sk 11 Tiger Moth. I slutet av 1944 fick man, som de flesta andra flottiljer, ett tillskott i form av tre Sk 12 Stieglitz och ett år senare tre Klemm Sk 15. F 3 fick också sex Northrop B 5 för instrumetskolning och målboisering.

Från 1936 hette F 3 Kungl Östgöta flygflottilj. Eftersom antalet flygplan fortfarande inte räckte till tre divisioner, skulle F 3 enligt mobplanen nu sätta upp endast två, medan en tredje skulle komma från F 4. Från april 1937 gällde för F 3 en orga-

nisation omfattande tre divisioner och 36 flygplan, men det skulle dröja innan detta gick att förverkliga. 1938 mätte flottiljens flygfält 760 x 1 000 meter, men det kom att utvidgas både 1940–1941 och 1942–1943, och 1945 var den maximala utsträckningen 1 700 meter. Chef för F 3 hade sedan 1934 varit Gösta von Porat och han efterträddes av Hugo Beckhammar 1941.

Vid krigsutbrottet i september 1939 organiserades tillfälligt två spaningsdivisioner som baserades på tillfälliga fält vid Skänninge och Ljung i Östergötland, men det blev snart klart att en indelning i hela divisioner inte passade F 3. I stället sattes ett antal mindre grupper upp för att samverka med olika arméförband runt om i landet. Man fick helt enkelt hushålla med och fördela de knappa resurser man hade på bästa sätt. Tolv stycken fjärrspaningsplan av typ Breguet 694 (S 10) hade beställts, men i och med krigsutbrottet kunde de inte levereras. Samma sak hände med de 18 Dornier Do 215 (S 11) som beställts i slutet av 1939. Sedan juni 1938 fanns vid F 3 två Fieseler Storch, först betecknade P 4 och sedan S 14, och av ytterligare åtta beställda levererades i april-maj 1940 endast sex.

I september 1939 sattes II. gruppen

F 3 upp i Boden med tre S 6 och två S 14, och i oktober organiserades I. Gruppen F 3 på Bulltofta med ett mindre antal S 6. Den förra gruppen drogs in i oktober, men återvände till Boden i början av december och blev sedan kvar där. Den bytte 1943 namn till spaningsgrupp VI. Skånegruppen flyttades i maj 1940 till Ljungbyhed och därefter Torslanda. En kortvarig företeelse var användningen av tolv Fiat CR 42 (J 11) som spaningsflygplan mellan maj och oktober 1940. Dessa flygplan hade egentligen beställts för Finlands räkning, men då Vinterkriget tog slut meddelade finska flygvapnet att man inte längre var intresserad. III. gruppen F 3 sattes upp med dessa flygplan och sändes till Ljungbyhed. Efter flytt via Karlsborg och åter till F 3 överlämnades J 11-planen därefter till F 9.

Enligt riksdagsbeslut i februari 1940 skulle F 3 få en fjärde division avsedd för fjärrspaning från den 1 juli samma år. Som nödlösning lånade man B 3 Junkers Ju 86 från F 1 för denna division. Antalet varierade, men i genomsnitt fanns under drygt ett års tid sex B 3 och en P 5 Hampden vid F 3. Divisionen var först baserad på Ljungbyhed, sedan på Torslanda, Bromma och till sist på Malmen.

S 14 Stork användes som sambandsflygplan mellan 1938 och 1949. Som mest fanns vid F 3 ett tjugotal exemplar av typen. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Ett antal jaktplan av typ FFVS J 22 skulle ha tilldelats F 3 för användning som spaningsplan, men planerna ändrades, först från 1948 fick flottiljen J 22 i större antal, då som jaktplan. Foto i Lennart Anderssons samling.

Saab S 17B var flottiljens huvudtyp under åren 1942/43 till 1947/48 och som mest disponerade man omkring 45 exemplar. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

S 17B kunde utrustas med fast monterad kamera av äldre typ, men normalt gällde ögonspaning och användning av handkamera HK 5, HK 6 eller HK 7. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

De första 16 S 16 Caproni anlände i november 1940 och som mest hade F 3 nära 40 flygplan av denna typ. Innan personalen var färdigutbildad stod dock många av dem i förråd och i takt med att typens tillverkningsbrister började visa sig kom fler och fler maskiner att stå på verkstad. I själva verket var aldrig fler än 25 flygplan i tjänst. Från juli 1942 bestod F 3:s krigsorganisation av tre divisioner S 16, men samma månad började den nya Saab S 17 levereras. De sista S 16 försvann från F 3 till F 11 i juli 1943. 20 stycken S 17 levererades och i juni-juli 1943 tillkom 18 B 17 som överfördes från F 7 för ombyggnad till S 17. Från januari 1943 gällde för F 3 en krigsorganisation som omfattade fem spaningsdivisioner à sex flygplan, samt sex sambandsflygplan.

Spaningsgrupp VI opererade från 1943 och till maj 1945 med tre S 17 och en S 14 från Boden och Kallax. Mellan juni och september 1944 låg 3. divisionen F 3 på Sjöbofältet i Skåne för att hålla uppsikt söderut och 5. divisionen återupplivades i september 1944 och förlades till Kalix i Norrbotten. Det förbandets uppgift blev att patrullera gränsen mot Finland och följa den tyska reträtten. Vissa uppdrag flögs med jaktkydd från F 8 och flera

gångar besköts de svenska spaningsplanen av både tysk jakt och tyskt luftvärn. I oktober och november användes även fält 34 Kiruna som tillfällig bas och därefter drogs divisionen in.

Sedan man 1943 fått hem 12 nya S 14 Storch från Tyskland kunde de gamla S 6-planen tas ur tjänst, men många S 14 var utlånade under långa perioder för att användas som sambandsplan av olika armébefälhavare. Mellan december 1944 och maj 1945 var en spaningsgrupp med fyra S 14, de så kallade "Fjällstorkarna", baserad på Kalixforsfältet söder om Kiruna med uppgift att tillsammans med ett flygplan från Svensk Flygtjänst bistå vid arbetet med att rädda flyktingar från Norge.

I december 1944 och mars 1945 fick F 3 överta 24 B 17 från F 7 för konvertering till S 17, men ungefär samtidigt fick F 3 i sin tur lämna ifrån sig ett tjugotal S 17 till F 2. Hösten 1945 kom till F 3 två stycken jaktplan av typ FFVS J 22, vilka enligt gällande planering skulle utrustas med kameror. I verkligheten blev bara nio av planerade 21 J 22 ombyggda och de konverterades snart tillbaka till jaktplan när planerna ändrades. F 3 skulle också ha fått 26 stycken Saab S 18B, men den versionen tillverkades aldrig.

Kartverkets fotoflygplan av typ Focke-Wulf Fw 58 Weihe (P 6) tillhörde inte flygvapnet, men försågs med militära nationalitetsbeteckningar och baserades på F 3. Den första kom 1938, en andra 1940 och ytterligare två 1944. De flyttades sedan till Norrtälje och ansvaret för dem övergick till AB Björkqvallsflyg. Även vid F 3 bedrevs segelflygning. Två Se 102 Grunau Baby levererades 1942. 1943 blev två vid flottiljen byggda G 101 (SG 38) klara och i slutet av året fick man en Se 103 Kranich och en Se 104 Weihe. Den senare havererade 1944, men i stället fick man en andra Se 103.

1947 fick F 3 "nya" flygplan i form av 28 Saab S 18A och 27 Seversky J 9, vilka ärvdes från F 1 respektive F 8. Som en besparingsåtgärd hade man beslutat att inte anskaffa några nya spaningsflygplan, utan F 3 fick ta över bomb- och jaktplan som byggdes om till spaningsplan. F 3 skulle i krig organisera fem spaningsdivisioner med utgångsbaserings Ripa (två divisioner), Kalmar, fält 19 Nordmaling och Boden. Senare förekom även Ljungbyhed, Kallinge, fält 18 Hällnäs och fält 31 Unbyn i planeringen. Alla divisioner var blandade och flög med både S 18, J 9 och S 14.

Liksom på de flesta andra flygflottiljer fanns på F 3 ett antal North American SK 16 för sambandsflygning, väderspaning och andra uppgifter. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Flottiljen var utrustad med J 29A och J 29B Tunnan från 1953. Fram till slutet av 1950-talet skedde genom modifiering en övergång till J 29F. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

1948–1949 omvandlades F 3 till jaktflottilj och utrustades med FFVS J 22. Något som kanske inte är så känt är att flottiljens tre divisioner i krig skulle ha haft Nyköping och inte Malmen som utgångsbas. 1951–1952 gick man in i jetåldern och bytte J 22 mot J 28A Vampire, men redan 1954 fick man i stället J 29A (två divisioner) och J 29B Tunnan (en, från 1954 tre divisioner). Successivt fram till 1958 bytte samtliga divisioner till versionen J 29F. Från mitten av 1950-talet var Malmen, Kungsängen och Hultsfred F 3:s krigsbaser i utgångsläget, men i början av 1960-talet ändrades detta till Kalmar, Ronneby och Hultsfred. Senare blev det Ljungbyhed, Hultsfred och fält 83 Ålem.

J 35D Draken ersatte J 29F 1965. En av flottiljens divisioner vakantsattes den 1 juli 1967, vilket i praktiken betydde att den drogs in. Vid samma tidpunkt utökades den speciella målflygrupp som funnits sedan 1964 till en målflygdivision utrustad med ett stort antal S 29C och J 29F Tunnan, senare J 32B Lansen samt lånade Saab SK 60. Uppgiften var målflygning och målbogsering och man flög från Nyköping, Visby, Fällfors och andra baser. I krig hade målflygdivisionen ansvar för att organisera en av de lätta attackdivisionerna med SK 60 mellan 1975 och 1984. Utgångsbas var Heden.

De två kvarvarande jaktdivisionerna fick J 35F 1970, men de överfördes 1973 till F 17. Under en kort period övertog F 3 från och med juli 1973 en transportdivision med ett antal transport- och signalspaningsflygplan från F 8, men den 30 juni 1974 lades flottiljen ned. Flygverksamheten fortsatte dock även efter det på Malmen, nu som detachementet F 13M. När Flygskolan (FlygS) med SK 60 flyttade från F 16 till Malmslätt 2002 sorterade den först under F 17, men från och med den 1 januari 2006 lyder den under Luftstridsskolan (LSS) i Uppsala.

Läs vidare:

F 3. Flygflottiljen på Malmen (Flyghistorisk revy), 2011.

Flygplanstyper som tillhört F 3

- A 1
- B 1, B 2, B 5, B 17
- J 1, J 2, J 3, J 5, J 6, J 9, J 11, J 22, J 28, J 29, J 32, J 35
- P 1
- S 1, S 6, S 14, S 16, S 17, S 18, S 29
- Sk 3, Sk 5, Sk 6, Sk 8, Sk 9, Sk 11, Sk 12, Sk 14, Sk 15, Sk 16, Sk 50
- Tp 73, Tp 83, Tp 52, Tp 85
- Ö 1, Ö 2, Ö 4, Ö 5, Ö 6, Ö 9
- G 101, Se 102, Se 103, Se 104
- FVM J 24B, Macchi M.7, Siskin

Ovan: De första J 32B Lansen kom till F 3 1971 och många modifierades senare till J 32D och J 32E. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Ovan: J 35D Draken ersatte J 29F 1965 och den fanns kvar på F 3 till 1970. Här under övning på krigsbas. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Nedan: Denna Agusta-Bell Hkp 3 fanns på F 3 1964–72. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

